

LA VIOLÈNCIA MORAL CONTRA LES DONES GRANS

Graciela Hierro

www.creatividadfeminista.org

*“La dona es manté als patis interiors,
Apaga les torxes, acaba la tasca del dia.
Quan és jove fa la reverència,
Balla els balls i s’asseu a esperar
l’arribada del príncep.
Quan és vella, espera que li donin l’ordre
de que es retiri”.*

Rosario Castellanos

En aquest treball em referiré a la violència moral a la que s’enfronten les dones grans.

Cito al filòsof Adolfo Sánchez Vázquez:

“A cada etapa de la nostra vida ens veiem amenaçats per la violència. La violència és tant vella com la mateixa humanitat. Tant vella que l’inici del dur caminar de les persones aquí a la terra, el fixa la Bíblia en un fet violent: la seva expulsió del Paradís. I així ha estat al llarg del temps que anomenem història, veiem que la violència va d’una època a una altra, d’una societat a una altra alimentant el sofriment de la vida quotidiana” (Sánchez Vázquez, 1998).

Si aquesta és la violència social resultat de les conquestes i les guerres, també existeix una altra violència no menys terrible que succeeix en les relacions interpersonals, en les famílies i en les comunitats. És la violència de gènere que s’exerceix en tots els cicles de la vida. Especialment dolorosa resulta a major desprotecció de les persones; i aquest és el cas paradigmàtic de les dones grans a les societats patriarcals. Violència que es veu agreujada per l’ètnia i la classe socioeconòmica i per altres diferències rellevants. Podem dir que la major violència s’exerceix contra les dones grans a les societats patriarcals.

El patriarcat és una estructura de poder que s’institucionalitza a la família, es reforça a la societat civil i es legitima a l’estat. Constitueix el poder del pare a la família, el patró al treball i el pare etern al cel. El domini patriarcal es manté i es perpetua mitjançant la violència de gènere i la seva finalitat és conservar l’autoritat i el control del col·lectiu femení, pel gran valor que representen les dones pels homes: en la seva dimensió eròtica i la seva capacitat procreadora.

Quan parlo de violència moral desitjo significar un tipus específic d'agressivitat que no es representa necessàriament per la violència física. Es tracta de violència simbòlica en el sentit de falta de respecte a la dignitat de la persona; el desconeixement del seu valor com a ésser humà, en el que fa referència a la seva llibertat, a la seva autonomia, el seu dret a orientar la vida d'acord amb la seva pròpia decisió sobre allò valuós, del que val la pena escollir com a persona. També es refereix a la falta de respecte a l'edat, per la violació dels drets humans de les persones grans que han treballat tota la seva vida, sigui en el treball domèstic no remunerat, com ho fan les dones; sigui en el treball públic remunerat. En molts casos manquen de la jubilació un cop que han assolit l'edat major. No es respecta el seu dret al retiro, a la pensió econòmica i el reconeixement social per la seva dedicació a la família i la seva contribució a la vida pública.

La societat moderna ha anat fent de la vellesa cada cop més una mena de desfeta, amb base en els seus valors centrats en la força, l'agilitat per l'èxit, i en la conquesta de bens materials. La joventut és el símbol paradigmàtic d'aquest segle que inicia, però no qualsevol joventut sinó del jove blanc, sa, econòmicament i professionalment exitós.

Aquest terrible concepte d'allò "productiu-jove" domina la política i l'imaginari social, construeix paral·lelament una perversa idea de cos, de bellesa i fins de salut. Es valoren sols els cossos joves a tal extrem que el pas dels anys s'ha de dissimular com sigui. Tota marca que deixi la vida és considerada una malaltia i per tant medicada. Anem desenvolupant una separació dels nostres cossos, els seus ritmes, les seves etapes, llenguatges i avisos. (Bedregal, novembre de 2000).

La violència contra les dones madures es manifesta en contra del seu sentiment, en allò intern; el seu cos en allò físic i la seva activitat, en la vida social. Vegem breument com es manifesta aquesta violència en cadascun dels aspectes mencionats abans.

He d'advertir, tot i així, que em referiré als perills que sofreixen les dones grans i dels que en són víctimes, a la classe mitja mexicana. No parlaré sobre les classes desprotegides, el sofriment de les quals és encara major per la manca econòmica.

Pel que fa a allò afectiu, per a les majors, s'anuncia la tradicional desvalorització de les dones per la cessació de la seva capacitat reproductora, acompanyada de la suposada disminució de la resposta eròtica femenina.

En allò físic. Es considera l'entrada a la menopausa com el llindar d'una més de les malalties que adoleixen al cos femení que, per tant, s'ha de medicar. Violència contra el seu cos que es manipula, considerant tot el que li succeeix com a malalties capaces de curació, que representen grans guanys pel cos mèdic. Em refereixo al climateri, a la substitució hormonal, a l'amenaça d'osteoporosis i altres processos afins, que es veuen magnificats pels interessats en la venda de medicaments.

Com és ben sabut, el valor tradicional de les dones s'ha localitzat en la capacitat reproductora i en l'atractiu sexual, centrat en els atributs físics de la bellesa de la primera joventut. La qual cosa porta com a conseqüència el desig imperiós d'ella per conservar la joventut a qualsevol preu i dur a terme tot el que suposi "corregir" la seva vellesa, per assolir el reconeixement masculí i així conservar el valor per a les dones que sols confereix la mirada masculina.

Allò anterior representa el preu que han de pagar les dones per guanyar el reconeixement moral dels homes i quan dic homes òbviament em refereixo al sexe masculí.

Pel que fa a la seva activitat, es considera que ha arribat el temps de la retirada dels espais de la joventut i la necessitat imposada de recloure's als espais que han estat reservats a la vellesa, per a les dones limitats a la llar, quan existeix l'agraïment de la família. Als asils d'ancianes i ancians quan no hi ha lloc per elles a l'espai familiar.

Hem de ser conscients de que el desenvolupament de la humanitat, no ha significat una oportunitat de major temps d'activitat, aportació i saviesa ni per les dones ni pels homes; pel contrari, per a gran part de les persones planteja un sobreviure sota un estatus de "mort social". (Bedregal, novembre, 2000).

LA VIOLÈNCIA I LES SEVES METÀFORES

La violència moral no s'utilitza obertament, s'utilitzen metàfores per a emmascarar-la. Amb base en les anteriors consideracions classifiquem la violència contra les dones grans d'aquesta classe socioeconòmica que anem analitzant, d'acord amb les metàfores següents:

1. El síndrome de la libèl·lula. La dona gran ja no té cos visible. Ha deixat de ser dona. Ja no és res. La mirada masculina corre, sense veure, el cos de les velles. Hem deixat d'existir per a ells. El nostre atractiu i valor, per a molts s'ha perdut, no existeix. Sols es dona en la breu joventut.

Alguns homes grans arrogants, desitgen ser envejats per estar en companyia de dones més joves. També hi ha, per ells, una amenaça terrible: la possibilitat de la impotència. Ja que la jove desperta més el seu desig, moltes dones grans sofreixen, en aquesta etapa de la vida, l'abandonament masculí.

2. La boja menopàusica. Ha perdut la seva capacitat reproductora, per això manca de l'únic sentit de la vida acordat per a les dones, per ella ja no existeix un lloc en el món. Per tant, aquestes dones intenten conservar la joventut, o la semblança de joventut pel màxim de temps. Com "la bella dorment", sols la mirada i el petó d'un home les desperta, les fa existir. Intent inútil, com el d'ells de la virilitat per sempre. Sofreix problemes de depressió que es curen amb calmants nerviosos, alcohol i drogues. Remeis que poden portar-les a embogir i acudir al suïcidi.

3. “La bruixa vella malvada”. La conseqüència d’haver deixat de ser mare-esposa ha alliberat una part de l’ésser femení que la cultura occidental tradicionalment ha determinat en unió amb el mal. A partir de la figura d’Eva, la causant de la pèrdua del paradís, Pandora, que vessa els mals de la humanitat. La maldat major, per una dona, és ser vella. Ja no serveix al patriarcat que justifica el seu rebuig titllant-la de culpable dels mals que sofreix la humanitat. L’extermini de bruixes a l’Edat Mitjana, no es va deure al fet de que posseïen poders ocults, sinó per ser dones.

ELS CICLES DE VIDA I EL GÈNERE

“Mare, tingues paciència amb l’àvia, perquè així te’ns posaràs tu quan siguis vella”. Una filla a la seva mare.

A la majoria de les cultures es dona per sabut que la vida humana consisteix en una sèrie d’etapes successives entre el naixement i la mort; cada una d’aquestes etapes comença en un moment molt precís, celebrat amb ritus de passatge, rere els quals la persona es manté estable per cert nombre d’anys, fins a l’inici de l’etapa següent.

Tot i així, la consideració de l’edat biològica canvia d’acord amb les èpoques, a major avenç en la protecció contra la violència i la salut, s’amplien els cicles de vida per a les persones. Més endavant presentarem les estadístiques actuals pel Districte Federal.

Les Reines pensem que al nostre país, en aquesta època, s’és nena fins als 10, 12 anys, quan s’inicia l’adolescència que dura fins els 18, 20 anys; segueix la joventut fins els 40. La primera maduresa dels 40 als 60, quan s’inicia la segona maduresa que culmina en la vellesa a partir dels 70 anys. Les dones vivim més temps que els homes. Això anterior és apropiat per la classe socioeconòmica mitjana de la que anem parlant.

El gènere és la identitat social que es confereix a un cos sexual. No naixem homes ni dones, com afirma Simone de Beauvoir: la nostra cultura ens converteix en homes i dones d’acord amb el que la cultura espera de cada un dels sexes.

D’aquí que resulti necessari distingir entre el que ens passa per la nostra herència genètica i allò que es deu a la nostra condició de gènere femení i masculí.

Ja que en la vellesa, com hem apuntat abans, ja no es poden realitzar els valors de gènere per a les dones, les ancianes es troben a les mans de la major violència; ja no interessen al patriarcat. La dona vella ha perdut en gran mesura, la protecció dels homes.

D’aquí la responsabilitat moral de les dones joves davant les majors. De la qual parlarem en aquesta part final de la meua intervenció.

LA BATALLA FEMINISTA I L'ÈTICA DEL PLAER

Per a moltes persones encara no existeix un ideal de valor per a la maduresa de les dones i si que hi és per a la maduresa i la vellesa dels homes. Ells poden ser "lletjos, forts i formals", inclús en la vellesa i conservar el seu valor.

Com hem comentat, les dones perden molt aviat la fragilitat de la bellesa juvenil; també, el valor de la maternitat basada en l'entrega i preocupació per la prole, un cop que s'ha enfrontat el síndrome del "niu buit". Quan la família ha marxat.

Tot i així hem de tenir present que cada vellesa és el resultat final d'una vida, que si és de gran productivitat i experiència, farà la vellesa més rica, eliminant la visió de la vella arraconada per la seva família, comodí del no res.

S'aixeca la imatge de la dona gran que treballa per a sí i per la millora social, aquella dona que pot estar sola, però no solitària.

És el moment de la plenitud de la saviesa, el desenvolupament de la religiositat de manera que una es prepari per a integrar-se, relligar-se amb el tot, d'acord amb el clima de creences que hagi alimentat en la seva existència.

El valor de la vellesa és la soledat humana il·lustrada per la saviesa. "Jo sóc casa meva, jo amb miestic bé".

Les dones grans de les classes desprotegides manquen de coses de gran importància per aconseguir això anterior, com és l'educació, la manca econòmica que els impedeix tenir protecció contra l'envelliment prematur i la malaltia; i per la falta de recolzament i afecte, la salut mental.

L'APODERAMENT DE LES DONES GRANS

"L'edat no és un secret vergonyós".

La condició necessària, tot i que no suficient, per l'apoderament de les dones grans consisteix en preparar-se per la vellesa quan s'és jove. Cada vellesa, com ja hem dit, és el resultat del que s'ha viscut a les etapes anteriors. En allò afectiu, en allò físic i en allò social.

En l'aspecte afectiu parteix de l'acceptació de l'edat en cada etapa, amb tot el que aquesta porta de mutacions, pèrdues i mancances.

"Els avatars de la vida poden destruir a una jove alliberada, però una vella lliure, posseeix una força imbatible".

En conclusió, la forma d'assolir una adultesa gran feliç, es basa en la proposta ètica que desitjo oferir. Es planteja com el deure d'assolir la maduresa en aquesta etapa de la vida, és a dir, l'autonomia moral que a una li fa ser persona.

La forma de preparar-se efectivament per l'adulthood gran és que les dones i els homes construeixin una vida pròpia, és a dir, vida independent el desenvolupament de la qual en certa mesura depengui de cada una de les persones. Per a això hem de prendre la nostra vida a les nostres mans i educar-nos per a ser una persona amb autonomia moral. Conèixer-se, acceptar-se i estimar-se, com ensenya Sòcrates: "Una vida no reflexionada no val la pena ser viscuda".

Així mateix, aconseguir la independència econòmica. Formar famílies fora de la seva família. I finalment desenvolupar una tasca social que permeti la relació entre diverses generacions com succeeix, per exemple, en la relació acadèmica de mestres i alumnes.

Preocupar-te per les teves filles, fills, netes i nets, si els tens. Reals i simbòliques.

Tractar en el que sigui possible de mantenir a la família unida, sense desesperar-te, pot ser una altra passió inútil.

Estar amb les teves amigues, estimar-les i recolzar-les, són la teva família, fora de la teva família.

Seguir el teu sentit de vida, treballs, recolzament social. La vella que no recolza a les demés, es queda sola.

Evitar els enveges, desconèixer les agressions i sobretot apreciar els recolzaments. La teva energia es perd si la centres en allò negatiu. Recordat que ja no és tanta, no la malgastis.

Juga-te-les amb la soledat, inventa plans si la sents opressiva. Construeix i reconstrueix el sentit de la teva vida.

EL PODER DEL PLAER

"El riure obre més túnels que el plor". Rosario Castellanos.

Des de la joventut cuidar la teva salut i qualitat de vida. A través de la cura del cos i construir un hàbitat apropiat i agradable per la última etapa de l'existència.

Treball, professió, i interès que apassioni, produeixi plaer i sigui durador. Preparació psicològica per acceptar les "pèrdues necessàries" que porta amb sí mateix el viure quotidià.

Llibertat sexual, erotisme i amor en la diversitat dels diversos cicles de vida. Cada etapa posseeix el seu propi valor.

Per poder afirmar, la millor edat, la que ara estic vivint.

ELS DRETS HUMANS DE LES PERSONES GRANS

- DRET A LA SALUT.
- DRET AL TREBALL.
- DRET A UNA FAMÍLIA I/O COMUNITAT QUE RESPECTI I VALORI LA SEVA INDEPENDÈNCIA I ACCÉS A CONDICIONS PER A UNA VIDA DIGNE.
- DRET A LA CONSIDERACIÓ SOCIAL DE L'ENVELLIMENT COM UNA ETAPA DE LA VIDA AMB POSSIBILITAT DE SER VISCUDA DE MANERA AUTÒNOMA, AUTOSUFICIENT, INDEPENDENT, SOCIALMENT ÚTIL I AMB PLAER.

Per a això anterior es requereix:

- 1- La creació de programes i accions que facilitin el trànsit de les persones grans al carrer de forma segura i fàcil, així com millorar la seguretat a les seves cases.
- 2- Millorar l'educació per a la salut, involucrar a les persones grans en la seva autoprotecció, identificar els signes de malaltia oportunament.
- 3- Fomentar la cultura de la vellesa, aconseguir que la família, la comunitat i les institucions participin en la promoció de la salut i la prevenció dels riscos de la salut de les persones ancianes.

“La tassa del vell”

Conte de Grimm

Un vell és obligat pel seu fill gran a menjar en una tassa de fusta en un racó del menjador familiar.

El fill més jove de la família recull fusta al bosc quan surt amb el seu pare. Aquest li pregunta: “Fill, per què vols aquesta fusta?” El jove respon, per fer la teva tassa per menjar, quan siguis vell.

L'avi fou acceptat de nou a la taula familiar.

Aquesta és la finalitat de tota la discussió sobre la violència contra les dones grans: Participar fins la mort en al comunió de la taula familiar.